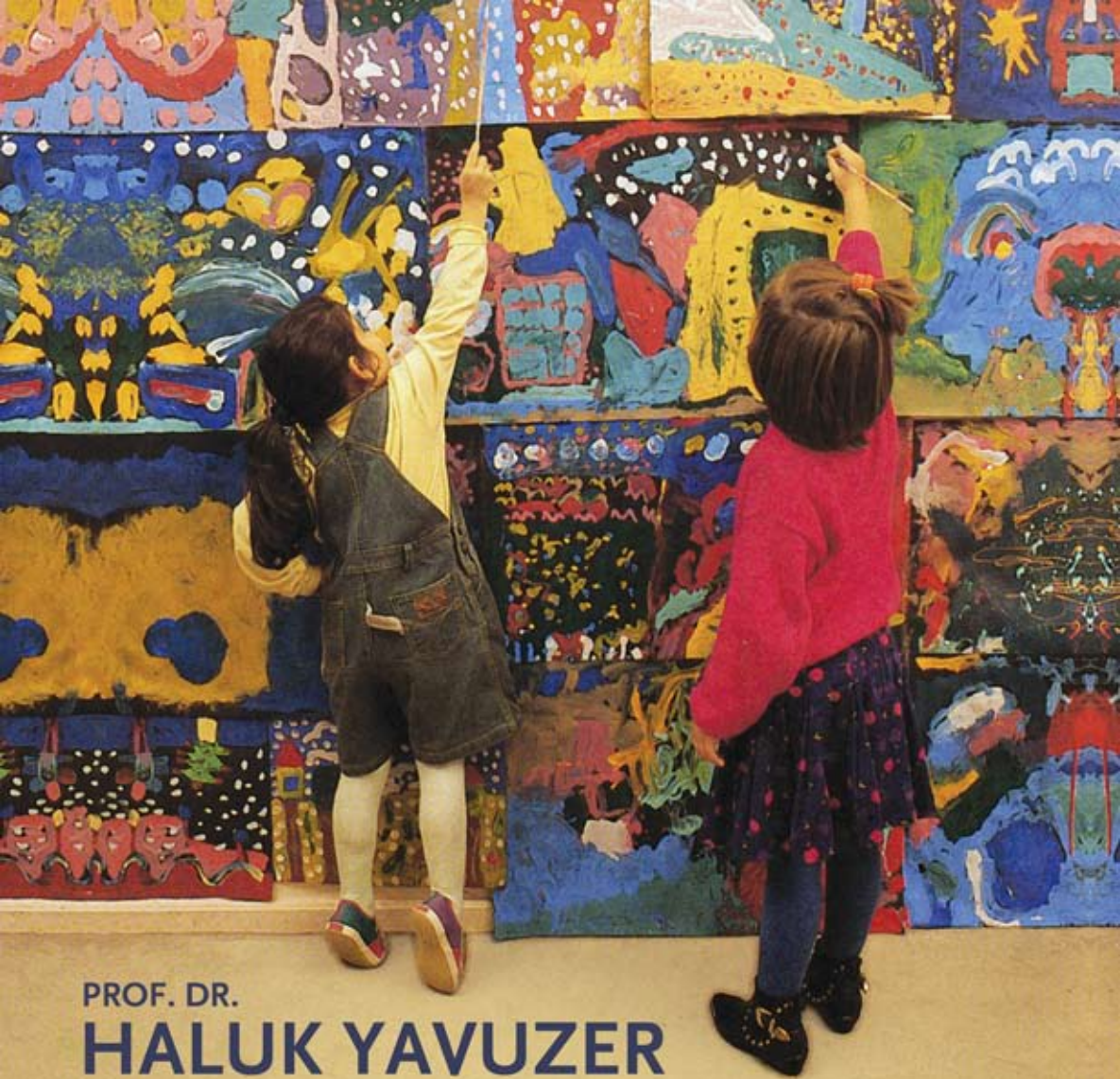




PROF. DR.

HALUK YAVUZER

RESİMLERİYLE ÇOCUK

*Resimleriyle
Çocuğu Tanıma*



Remzi Kitabevi

Sevgili annem Şaziye
ve babam Tefik Yavuzer'e...



Prof. Dr. Haluk Yavuzer

RESİMLERİYLE ÇOCUK

Resimleriyle Çocuğu Tanıma



Remzi Kitabevi



RESİMLERİYLE ÇOCUK / Haluk Yavuzer

© Remzi Kitabevi, 1992

Kapak düzeni: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-0080-2

BİRİNCİ BASIM: Nisan 1992

YİRMİ YEDİNCİ BASIM: Kasım 2023

Kitabın bu basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 44903 / Tel (212) 629 0615

ÖNSÖZ

Çocuğun bize kendisini yansıtması ve olaylar hakkındaki duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde, yalın bir anlatım aracı olan resmin önemi büyüktür. Resim etkinliğinin aynı zamanda sözsüz dili oluşturması ve bu yolla anlatımın kolay olması, yaşı ya da kişilik özellikleri dolayısıyla sözlü iletişim kurmakta güçlük çekilen çocukları tanımada da önemli bir teşhis aracı olmasını sağlamak-tadır.

Resmin yaşlara göre gelişimiyle, özel durumları olan tipik çocuk resimlerini sergilediğim bu kitapta, bireysel yorumlar eğitim açısından yapılan değerlendirmeleri içermektedir. Kuşkusuz çocuğu salt resimlerine bakarak değerlendirmek, genelleme yapmak ve verilen örnekleri kalıp gibi düşünmek hatalı olur.

Standart sorularla bireyler hakkında bazı yargılara varmamızı sağlayan zekâ ve kişilik testlerine ilginin giderek azaldığı günümüzde, uygulanan inceleme ve tanıma araçları arasında resmin önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir.

Resmin önergenlik dönemine kadar çocukların bilişsel yeteneklerini güvenilir ve geçerli bir biçimde ölçebildiğini kabul eden uzmanlar, resmi, kişiliğin duygusal yönünün bilinçaltı yansımalarının ifadeleri olarak değerlendirdiklerinde aynı kabulü göstermemişlerdir. Çünkü resimlerin yorumlanmasında söz konusu olan öznellik ögesi neredeyse denetlenemez bir değişikene yol açmaktadır. Deneyisel desteklerin bulunmamasına rağmen uzmanlar resimleri bir yakınlık kurma aracı ve kişilik özellikleriyle, algılama yetilerinin dışı vurulması olarak değerlendirmeye devam etmektedirler.

Bu nedenle yaşa, zekâ, kişilik ve yakın çevre özelliklerine göre bir çocuktan diğerine farklılık gösteren resim etkinliğine yaklaşımın göreceli (rölatif) olması gerekir.

Kuramsal bilgi ve uygulamaların bana, gelişim sürecine koşut olarak, ren-giyle, kompozisyonuyla ve içeriğiyle resimde belirgin bir değişimin varlığını öğretti.

Bu çalışmanın amacı resim yoluyla çocuğu tanımak, onun iç dünyası ve yakın çevresiyle olan ilişkileri hakkında bilgi edinmektir. Başka bir deyişle kitapta resim faaliyeti, psiko-pedagojik ve sosyal bir yansıtma aracı olarak ele alınmaya çalışıldı.

Kitabın uygulama temelini oluşturan bin beş yüz ocuk resminde öncelikle çocukların öz ve soy geçmişlerine ilişkin temel bilgiler, anne ve babalarıyla görüşülerek alındıktan sonra, bir kısım çocuklara zekâ ve kişilik testleri uygulandı. Bu testler ve yapılan mülakatlar yoluyla çocuklar bireysel ve çevresel özellikleriyle tanınmaya çalışıldı. Ardından yaptırılan resimde alınan bilginin tutarlılığı değerlendirildi. Bu nedenle kitap, sadece ocuk resimlerine bakarak ocuk hakkında yargıda bulunmayı değil, diğer teşhis araçları yanında resimle çocuğu tanımayı öğütleyen ve öneren bir nitelikte hazırlandı. Burada salt resme dayanarak çocukla ilgili bir kaniya varma ve yorumda bulunmanın sakıncalı olduğunu bir kez daha vurgulamakta yarar görüyorum.

Kitabın hazırlanmasında 10 yıldan beri vermekte olduğum “ocukta Yaratıcılık ve Sanat” derslerimin, bu konuda yazılmış kitapların ve 7 yıldan beri toplayarak incelemekte olduğum ocuk resimlerinin yardımı büyük oldu.

Kitabın yazılmasında destek ve cesaret veren eşim Nurgül YAVUZER’e, yaratıcı katkı ve çabalarından dolayı Erol ERDURAN ve mer ERDURAN’a, kitabın yayıma hazırlanmasında emeği geçen asistanlarım Meral KAşIKçIOğLU, Oya GüNGöRMüş ve Yeşim KORKUT’a, metnin daktilo edilmesine yardımcı olan Nihal YAMANTELLİ’ye teşekkür ederim.

Prof. Dr. Haluk Yavuzer

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

ÇOCUK RESMİNE KURAMSAL YAKLAŞIM, 9

ÇOCUK RESMİYLE NİÇİN İLGİLENDİM?.....	11
BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK RESİM.....	12
PSİKOLOJİK TANIDA RESMİN ROLÜ.....	13
İnsan Figürü Çiziminin Kullanımları	14
A- Projektif (Yansıtma) Amaçlı Kullanımlar	14
B- Projektif Olmayan Kullanımlar.....	20
ÇOCUK RESMİNİN İNCELENMESİNİN KISA BİR TARİHÇESİ.....	22
ÇOCUK RESMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	23
A- Gelişimsel Yaklaşımlar, Oyun Olarak Çizim	23
B- Projektif Yaklaşımlar	26
C- Sanatsal (Artistik) Yaklaşımlar	27
D- Sembolik Yaklaşımlar	30
ÇOCUK RESMİNİN GELİŞİM AŞAMALARI.....	31
1. Karalama Evresi (2-4 Yaş).....	32
a- İlk Çizgiler, 33; b- Gelişimin Yansıması Olarak Karalama, 37; c- Çocuğun Karalama Aşamasındaki Gelişim Özellikleri, 37; d- Karalama Döneminden Şema Öncesi Döneme Geçiş, 38	
2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)	41
a- Şema Öncesi Dönemin Önemi, 41; b- Şema Öncesi Dönem Resimlerinin Özellikleri, 42; c- Resimde Saydamlık (Röntgen Resim), 46; d- Figürlerin Yan Yana Gelişi, 47; e- Şema Öncesi Dönemde Rengin Anlamı, 48; f- Gelişimin Bir Yansıması Olan Şema Öncesi Resimler, 53	
3. Şematik Dönem (7-9 Yaş).....	55
a- Şematik Dönemin Önemi, 55; b- İnsan Şeması, 56; c- Mekân Şeması (Çocuğun Bulunduğu Yeri Açıklayışı), 57; d- Şematik Döneme Ait Örnekler, 58; e- Şematik Dönem Resminin Genel Özellikleri, 62; f- Şematik Dönemde Yetişkinlerin ve Okul Ortamının Etkileri, 63	
4. Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9-12 Yaş).....	65
İlkokul Döneminin Okulöncesi Dönem ile Karşılaştırılması, 66	
5. Görünürde Doğalcılık Dönemi (Mantık Dönemi/12-14 Yaş).....	67
ÇOCUK RESİMLERİNDE EN SIK İŞLENEN KONULAR VE CİNSİYETE GÖRE RASTLANAN FARKLILIKLAR.....	67
A- İnsan Figürü Çizimindeki Gelişim.....	68
B- Ev Figürünün Oluşumu.....	68
C- Yüksek Binalar	71
D- Ağaç.....	71

ÇOCUK RESMİNİN ÖZELLİKLERİ.....	72
A- Çocuk Resminde Realizm.....	72
B- Çocuk Resminde Tekrar ve Simetri.....	74
C- Çocuk Resminde Orantı.....	74
D- Çocuk Resminde Espri	76
E- Kurallara Uygun Resim	78
F- Çocuk Resminde Simgesellik.....	79
G- Çocuk Resminde Tip.....	79
H- Çocuk Resminde İçerik	80
ÇOCUĞUN RESİM ETKİNLİĞİ KARŞISINDA ANA-BABA VE OKULUN ROLÜ NE OLMALIDIR?	81

II. BÖLÜM

ZEKÂ, KİŞİLİK VE YAKIN ÇEVRE ÖZELLİKLERİNE GÖRE ÇOCUK RESMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ, 85

BAŞKALARIYLA İLİŞKİNİN BİR GÖSTERGESİ OLARAK RESİM.....	88
A- İletişim Kopukluğu.....	88
B- Anne ve Baba Figürünü Abartarak Çizme.....	102
C- Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı	108
D- Yitirilen Babayı Konu Alan Resimler	111
YAKIN ÇEVRE ÖZELLİKLERİNİN YANSIMASI OLARAK RESİM	113
A- Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Resimleri	113
B- Aile İçindeki Baskıyı Dile Getiren Resimler	121
C- Sağlıksız ve Huzursuz Aile Ortamını Yansıtan Resimler.....	128
ZİHİNSEL GELİŞİMİN BİR GÖSTERGESİ OLARAK RESİM.....	134
A- Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri.....	134
B- Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri.....	143
İLGİLERİNE GÖRE ÇOCUK RESİMLERİ	158
ÇOCUĞUN BİREYSEL ÖZELLİKLERİNİ YANSITAN RESİMLER.....	160
A- Okul Fobisi Olan Çocuğun Resimleri.....	160
B- Güvensizliği Yansıtan Resimler	162
C- Aşırı Hareketli Olan Çocuğun Resimleri.....	168
D- Kadınsı (Efemine) Davranışlar Sergileyen Çocuğun Resimleri.....	170
BİREYSEL ÖZELLİKLERİ YANSITAN NORMAL GELİŞİM DÜZEYİNDEKİ ÇOCUKLARIN RESİMLERİ	171
SONSÖZ	177
KAYNAKÇA	179

I. BÖLÜM

Çocuk Resmine Kuramsal Yaklaşım





ÇOCUK RESMİYLE NİÇİN İLGİLENDİM?

Resim, bireyin kendince düzenlemeye çalıştığı karmaşık dünyasını açıklayış biçimi ve zihinsel gelişimin göstergesi sayılabilir.

Kendiliğinden yapılan resimler, iç dünyaları yansıtıyor olmaları nedeniyle iyi analiz edildikleri takdirde çocukları ve onların gelişmelerini bize ayrıntılarıyla yansıtır.

Günlük yaşamın sıradan etkinliklerinden biri olan çocuk resmi, bize öylesine kavramsal karmaşıklıklar sunar ki, zaman zaman uzmanlar bile bir çizimin ne olduğu konusunda tam bir anlaşmaya varamazlar. Çizim çoğunlukla bir şeyin temsil edilidir, bununla birlikte temsil edici olmayan karalamaların ve desenlerin de bulunabileceğini dikkate almak gerekir.

Aslında, çocukların çizdiği resimlerin görüldüğünden çok daha fazla şeyler ifade ettiğini vurgulamak istiyorum. Resimler aynı zamanda çocukların gelişimlerinin ve becerilerinin genel birer göstergeleridir. Resimler bize çocukların düşünüş biçimlerinin yanı sıra, diğer çocuklar ve yetişkinlerle olan sorunlarını yansıtır ve bu sorunları çözüm biçimleriyle ipuçları verirler. Kimi çocuklar ailenin tüm üyelerini belirli bir düz çizgi üzerine çizerken, kimileri bazılarını eksik, bazılarını havada yüzer biçimde hatta bazılarını baş aşağı çizerler. Bütün bunlar bize resim yoluyla basit bir davranış grafiği elde edilebileceğini gösterir ki bu da, uzman gözlemciler için oldukça sağlıklı bir yöntemdir.

Serbest resim faaliyetinde çocuğun kâğıdı kullanış biçimi, resimdeki kompozisyon ve kullanılan renkler, uzman gözlemciler için anlamlıdır. Çünkü çocuk, 'resim' yaparken kendini özgür bir 'oyun' ortamında hissettiğinden tüm davranışları kendiliğinden, doğaldır. Bu doğal ortam çocuğu izleyen uzmana onun gerçek duygularından haberdar olma olanağı verir. Bütün bunlara rağmen, çocuğun neyi, nasıl gördüğü çok önemli olmakla birlikte yeterli değildir. David Olson'un deyişiyle, "hiçbir çizim algı dünyasının otomatik bir basımı değildir."

Çocuk resimlerinin başlıca önemi, çocuğun düşünce şeklini ve içeriğini yansıttırmasıdır.

Bireyi incelemek konusunda getirdiği avantajların yanı sıra, resim bize, konu ve figür seçiminde rol oynayan kültürel ve sosyal belirleyicileri değerlendirmeye olanağı verir; böylelikle yaşın ve diğer faktörlerin etkisi görülebilir. Kısaca resim, klinik psikoloji alanında olduğu kadar, çocuk psikolojisi çerçevesinde de değerlendirilebilir.

Sözlü anlatım gibi, figüratif ifade de, basit bir oluşum olarak kabul edilmektedir. Çocuk, kendi resimlerinde bize imgelerini, düşüncelerini ayrıntılarıyla anlatma olanağı bulur, ancak perspektif yetersizlikler, zaman zaman hatalara ve resmin fakir kalmasına sebep olabilir. Kuşkusuz benzer güçlükler sözlü anlatımda da rastlanabilir.

Resim, çocukla iletişim kurmakta karşılaştığı güçlükleri aşma konusunda, yetişkine yardımcı olur. Oyun gibi, grafik etkinlikler de çocuğun ilgisini canlı tutar ve haberi olmadan onun kendini ifade etmesini sağlar. Resim, çocuğun dış dünyayı algılayışının bir göstergesi kabul edilir. Çocuk, objeleri betimlemek üzere figüratif düşünce etkisinde formları oluşturur. Gördüğünü yansıtmaya en uygun formu çizmeye çalışır. Burada önemli olan görsel olarak yansıtılan konunun ne ifade ettiğidir.

Tüm bu gerçekler, beni çocuk resmiyle ilgilenmeye yöneltti. Çocuk resmiyle değişik açılardan ilgilendim: Estetik açıdan çocuk resimleri kendi başlarına güzel ve çekiciydiler.

Eğitim açısından grafik sanatın gelişmesi, yararlı ifade becerileri kazandırmasının yanı sıra önemli düşünme becerileri de kazandırmaktaydı.

Klinik açıdan resimler kişiliğin değerlendirilmesinde ya da ruhsal bozuklukların tanınmasında yararlı olmaktadır. Bundan da öte sanatla tedavide duyguları dışa vurma aracı olarak resim, klinik açıdan tedavi değeri taşımaktaydı. Son olarak da bir resmin yapılmasında izlenen yapılandırma sürecinin çözümlenmesinin gelişimsel ve bilişsel ruhbilime katkıda bulunduğuna inanmaktaydım.

BİR İLETİŞİM ARACI OLARAK RESİM

Resim, psiko-pedagojik açıdan çocuğu bize tanıtmaya yarayan bir ölçüt olduğu gibi, onun zekâ, kişilik, yakın çevre özellikleriyle iç dünyasını yansıtmaya yarayan bir ifade aracı olarak da büyük bir önem taşır.

Belirli bir kas olgunluğuna eriştikten sonra her çocuk, kâğıt üzerinde birtakım çizgi ve figür denemelerinde bulunur. Bireysel zekâ ve kişilik faktörlerinin yanı sıra, çocuğun çevre ile olan etkileşimi ve günlük deneyimleri bir çocuğun çizgisini başka bir çocuğun çizgisinden farklı kılan başlıca etmenlerdir. İşte, kitapta bu faktörlerin çocuk resmine olan etkileri sergilenmeye çalışılacaktır.

Çizme, boyama, inşa etme gibi etkinlikler karmaşık süreçlerden oluşur. Çocuk bu çabaları sırasında çeşitli öğeleri birleştirerek anlamlı bir bütün oluşturur, böylelikle deneyim kazanır. Seçme, yorumlama ve yenileme, bu etkinliklerde dikkati çeken diğer işlemlerdir. Resim faaliyeti sırasında birey, konu seçimi ve yorumlamasıyla bize salt bir resim örneği vermemekte, resimden öte bilgiler

de sunmaktadır. Çocuk bize resmiyle âdeta kendisinin bir parçasını yansıtmakta, olaylar hakkındaki duygu, düşünce ve görüş biçimlerini dile getirmektedir. *Çocuk için resim, dinamik bir faaliyet örneği ve yalın bir anlatım aracıdır.* Genelde sanat faaliyetleri, özelde resim açısından hiçbir zaman iki çocuk birbirine benzemez. Her biri büyüme, anlayış ve algılama açısından farklılık gösterir ve çevresini farklı olarak yorumlar. Bu nedenle türlü sanat faaliyetlerinde de farklılıklara rastlanır.

Çocuk dinamik bir olgudur. *Sanat onda bir 'düşünme dili' şeklinde yansır. Çocuk, dünyayı kendi algıladığı biçimde görür ve bunu kendi ifadeleri içinde yansıtmaya çalışır.*

Çocuklar yaratıcı çalışma için özel bir uyarıma gereksinim duymazlar. Her çocuk, herhangi bir engelleme olmaksızın, kendisinde var olan derin yaratıcılık dürtülerini kullanabilir.

Sabahattin Eyüboğlu (1962), "çocuğun sözlerinde ve çizgilerinde dünya ile bir uyuşma çabası aranabilir ancak, bir sanat kaygısı değil" demektedir. Eyüboğlu'na göre, her çocuk anlamsız sesler, amaçsız eğriler, doğru çizgilerle başlar içini dökmeye. Sonra bunlar bir işaret olmaya, birer sembol değeri kazanmaya başlar. Bu semboller tazeliklerini yitirip, birer şema haline gelmedikleri sürece, çocuk düşünce ve duygularının özgür bir belirtisi sayılabilir. *Yani çocuk, resim yoluyla dünyayı bize, kendi açısından ve en kestirme yoldan, özentisiz ve yalın bir anlayışla verir.*

PSİKOLOJİK TANIDA RESMİN ROLÜ

Küçük yaşlarda sözcüklerden daha güçlü bir anlatım aracı olan *resim, bize çocuğun iç dünyası ve büyüme süreci hakkında önemli bilgiler verir.* Çocuğun benmerkezci bakış açısından uzaklaştığını, geniş bir çevrenin üyesi olduğunun farkına vardığını, resim yoluyla anlayabiliriz. Karalama girişimlerinde bulunurken çocuk, henüz kesin olmayan bu belirsiz biçimler içinde bile, birtakım temel duygularını yansıtmaya olanağını bulur. Büyük bir olasılıkla, çocuğun oluşturduğu ilk insan sembolü gerçek bir insandan uzak olmakla birlikte, bir bireyin çeşitli özelliklerini yansıtmaya açısından önemlidir.

Çocukların çoğunlukla sevdikleri bir faaliyet olan resim, kişilik, algı, insanlararası ilişkiler, grup değerleri ve tutumlarının saptanmasında yegâne araç değildir. Bu konuda üç ana kaynaktan yararlanılır:

1. Bireysel raporlar,
2. Gözlem,
3. Projektif teknikler (yansıtmaya teknikleri)

Ne var ki, bu tekniklerden hiçbirisi tek başına çocuğun kişiliğini, algı ve tutumlarını tümüyle değerlendirmeye yeterli değildir. Bu nedenle çocuğu incelerken birden çok ölçek kullanma yoluna gidilmelidir. Örneğin, resim bir tutum ölçeği olarak tek başına kullanılamaz. Ancak bu amaçla kullanılan başka bir projektif ölçeğin, gözlem ya da çocukla görüşmenin bir tamamlayıcısı olabilir. Bazı uzmanlara göre, kullanılacak ölçek türü bir bakıma çocuktan çocuğa değişir.

Örneğin, çekingen ve sessiz bir çocukta ya da konuşma ve dil zorlukları olan çocuklarda resim ve gözlem yöntemlerini kullanmak sağlıklı sonuçlar verir. *Resim, kolay bir anlatım aracı olması nedeniyle sınırlı sözcük bilgisine sahip bir çocuk için, kendisiyle dış dünya arasında iletişimi sağlayan bir araçtır. Çizim, cümle tamamlama, kelime çağrışımı gibi diğer projektif tekniklerden farklı olarak, fantezi ve hayal gücü gibi önemli bir boyutu da içerir. Çocuğun gelişiminin erken dönemlerinde çizim, kelimelerden çok daha anlamlıdır. Bu nedenden ötürü resim, çocuğun iç dünyasını keşfetmek için oldukça ideal, projektif bir tekniktir. Çocukların çoğunluğunun resmi sevmeleri ise bu tekniğin kullanımını kolaylaştırmaktadır.*

İnsan Figürü Çiziminin Kullanımları:

Bütün çizimlerinden çocukların kişilikleri, algıları, değer yargıları ve davranışları hakkında pek çok bilgi edinmek mümkündür. Ancak en iyi ve en zengin bilgi kaynağı insan figürü çizimleridir. Bu çizimler herhangi bir insan olabilir, bir doktor, bir dişi veya bir hemşire gibi belirli bir kişi olabilir ya da aile, sınıf arkadaşları gibi bir grubun çizimi olabilir.

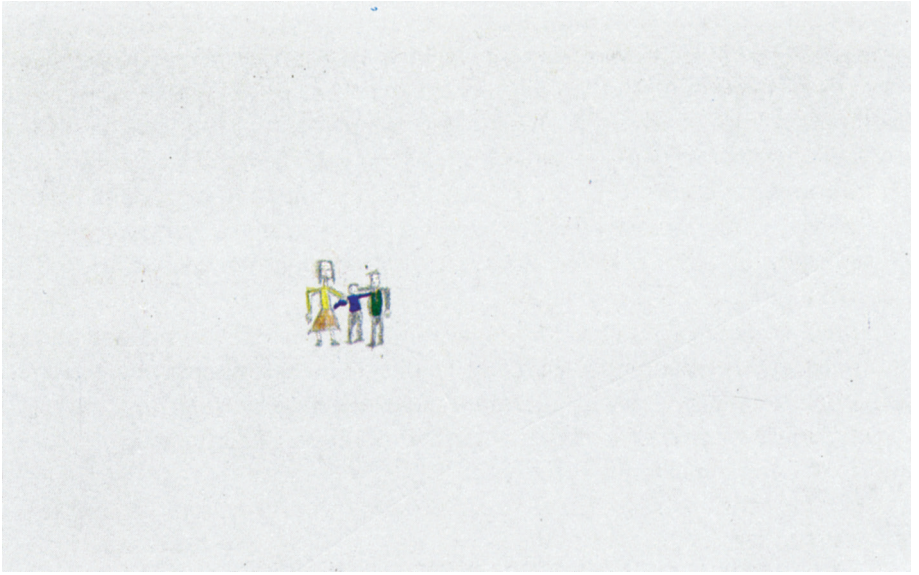
İnsan figürü çizimlerini, projektif amaçlı kullanımlar ve projektif olmayan kullanımlar şeklinde iki grupta incelemek mümkündür.

A. Projektif (Yansıtm) Amaçlı Kullanımlar:

Çocuğun insan resmi çizmesinden şu projektif amaçlar için yararlanılabilir:

1- Kişilik Ölçütü Olarak (Kişiliği Ölçmek Üzere Kullanılması): Bir kişinin resmedilmesi incelendiğinde, resmi çizenin bütün kişiliği hakkında bilgi edinilebilir. Resim, çocuğun kişilik özelliklerini görme açısından önemli bir araç olduğu gibi, çocuğun, ortaya çıkardığı resmi arkadaşlarının resimleriyle kıyaslayarak kendini tanıması ve keşfetmesi açısından da yararlı bir araçtır.

Resim 1’de görüldüğü gibi, ‘güvensiz’ çocuğun resmi, gerek kâğıdı kullanış, gerekse kompozisyon, figür ve renk açısından özgüveni olan çocuğun resminden oldukça farklıdır. İcedönük, özgüveni olmayan çocuk, örnekte de görüldüğü gibi yer ve gök çizgisini kullanmaz ve çoğunlukla kâğıdın çok küçük bir bölümüne cız çizgiler çizmekle yetinir.



Resim 1. K/6;1⁽¹⁾

Resim 2. K/6;9



(1) Resimleri yapanların cinsiyetleri K (Kız), E (Erkek) harfleriyle, yaşları ise yıl; ay (Örnek: 6;1 = 6 sene, 1 ay) olarak verilmiştir.

2- Başkalarıyla İlişkilerin Ölçütü Olarak: Grup resimleri özellikle bir çocuğun grup içinde kendini algılaması ve yerini belirlemesi açısından yararlıdır. Bir çocuk kendini, ailesi, oyun arkadaşları, öğretmeni ya da sıra arkadaşlarıyla birlikte resmettiğinde, resim yoluyla onların kendisiyle olan ilişkisini, kendisinin de grupta ve başkalarıyla olan dinamik bağını yansıtmış olur (Bkz. Resim 2).

3- Tutumların Ölçütü Olarak: Çocuklar resimlerinde konu olarak ilişki içinde bulundukları insanları seçtiklerinde, öğretmen, doktor, dişçi, hemşire gibi kim-selere karşı tutumlarını ve onları algılayış biçimlerini de resim yoluyla ortaya koyabilmektedirler.

Resim 3 ve *Resim 4*’te ilkökul öğrencilerine uygulanan bir çalışmadan alınan iki örnek; öğretmenlerin çocuklarla ilişkilerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Örnek resimlerde, sevilen öğretmen figüründeki coşku, renk ve kompozisyonla; ‘sopalı’ olarak resmedilen, sevilmeyen öğretmen figüründeki yalınlık bu farkı açıkça sergilemektedir.⁽¹⁾

(1) 1979’da Klepsch, **Bir Öğretmen Çiz** tekniği üzerinde geçerlilik çalışması yapmaya karar verdi. Bu çalışmada 132 tane 3. sınıf öğrencisinden, önce başka bir kişiyi sonra da öğretmenlerini çizmeleri istendi. Öğrencilere aynı zamanda Arlin-Hills Tutum Tasarısı içindeki “Öğretmene Karşı Tutum” ve “Öğrenme Sürecine Karşı Tutum” ölçekleri de uygulandı. Engle ve Suppes (1970) tarafından geliştirilen ve 13 resim belirleyicisinden oluşan ağırlıklı bir puanlama sistemi kullanıldı:

- yukarıya kalkan kollar
 - beden hafifçe eğilmesi
 - beden gölgelenmesi
 - resmin sayfaya yerleştirilişi (üst alt, yan gibi)
 - saçın gölgelenmesi
 - baş, beden oranı (büyük ya da küçük kafa)
 - mizah ya da tema
 - kolların bulunmaması
 - bacakların bulunmaması
 - dişlerin bulunması
 - silmeler
 - Figürün boyutu
 - gülümseme
- şeklindeki bu 13 belirleyici kriter göz önünde bulundurularak yabancı kişi ve öğretmen çizimleri puanlandı.

Öğretmenin ve diğer kişinin resimlerinin karşılaştırılmasıyla uyarlanmış bir resim puanı elde edildi. Bir belirleyicinin yalnızca öğretmenin resminde bulunması, bu belirleyicinin öğretmene karşı bir tutumu temsil etmesi şeklinde yorumlandı. Çocuklardan yalnızca ikisinin öğretmenle diğer kişiyi tıpya tıpya aynı çizmesine karşılık, resimlerin büyük bir çoğunluğunda öğretmenin diğer kişiden çok farklı çizildiği belirlendi.

Diğer kişinin çizimiyle öğretmenin çizimi arasındaki fark istatistiki bakımdan anlamlı bulundu. Bu farkın nedeninin, resmi çizen kişinin öğretmene karşı tutumundan çok kendi kişiliği hakkında bir şeyleri açığa vurmasından, kendi tutumunu resmine yansıtmamasından kaynaklandığı savunulabilir (Klepsch; 1980).



Resim 3. E/9;0

Resim 4. E/9;0



Çocuk Resminde Çizgilerin Yorumu

Çocuk resminin projektif önemi üzerinde duran bazı uzmanlar, çizgileri yorumlamaya çalışmışlardır.

Resmin bırakacağı ilk izlenim kadar resmin kâğıt üzerinde sunuluşunun da önemi büyüktür. Örneğin, bir adam resminde ellerin kalçaya konması, ağıza bir sigara yerleştirilmesi, ayakların geniş olması, saldırganlık duygularının bir ifadesi olarak kabul edilebilir.

Resmin genel etkisini saptamak üzere resme bakan kişi kendi kendine şu soruları sorabilir: Resmi yapan mutlu mudur, üzüntülü mü? Arkadaş canlısı mıdır, değil midir? Başkalarıyla kolay ilişki içinde midir, değil midir? Sakin midir, duygularını kontrol edebilir mi, yoksa başkaları mı onun duygularını kontrol etmektedir? Etkin ve enerjik midir, yoksa tembel midir? Güçlü müdür, zayıf mıdır?

Özel Belirti ve İşaretler

Marvin Klepsch ve Laura Logie (1982) *Children Draw and Tell* (Çocuklar Çizer ve Anlatırlar) adlı yapıtlarında, çocuk resmindeki çizgilere 3 açıdan psikolojik yorum getirmişlerdir: 1. Büyüklük 2. Abartmalı Çizgiler 3. Eksik Bırakılan Çizgiler.

1. Büyüklük: Çok büyük ve çok küçük çizilmiş resimler psikolojik değerlendirme açısından anlamlı olabilir.



Resim 5. E/10;0

- **Büyük resimler:** Sayfanın tümünü kaplayan büyük resimler çoğu kez iç kontrolü zayıf olan saldırgan çocuklar tarafından çizilmektedir. Aşırı faal (hiperaktif) çocuklar da sayfanın tümünü kontrolsüz şekilde kullanırlar. Ender olarak çekingen, ürkek çocuklar zayıf benlik kavramları nedeniyle geniş figürlere yer vermektedirler. Bunlar daha güçlü olabilmeye arzularını bu yolla dile getirmeye çalışırlar (Bkz. Resim 5).
- **Küçük çizgiler:** Birkaç santimetre büyüklüğündeki resimler çoğunlukla korkak, çekingen, içedönük çocukların ürünüdür. Küçük boyut, onların güvensizliklerinin simgesi olmaktadır. Bu çocuklar kendilerini güvensiz, yetersiz ve küçük görmektedirler. Ender olarak saldırgan çocuklar da yine zayıf benlik kavramları nedeniyle küçük figürlere yer vermektedirler (Bkz. Resim 6).



Çocuklar, gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun olarak farklı resim ürünleri sergiler. Bu ürünler, onların çevrelerini ve kendilerini özgün bir anlayış içinde yansıtır.

Resimleriyle Çocuk, çocukların resim etkinliğini, tanıma tekniği olarak ele almaktadır. Bu kitabı okuduktan sonra resmin ne kadar açık bir ifade aracı olduğunu görecek; çocukların, derin duygu ve düşüncelerinden haberdar olacaksınız.



PROF. DR. HALUK YAVUZER, meslek yaşamına 1965 yılında başladı, "Çocuk ve Gençlik Psikolojisi"ni uzmanlık alanı olarak seçti. Öncülüğünde açılmış olan "Ana-Baba Okulları"nda, anne ve babaların eğitimi ve çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurabilmeleri amaçlanmaktadır.

Ana-Baba Okulu ve *Evlilik Okulu* adlı kitapların editörlüğünü üstlenen Prof. Dr. Yavuzer, halen İstanbul Medipol Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nde öğretim üyesidir.

Çocukluk, yetişkinlik ve mesleğe giriş dönemine ilişkin yaşadıklarını *Taş Sektirirken Anıların Suyunda* (2011) adlı kitabında toplayan Yavuzer'in diğer yayınları şunlardır: *Çocuk ve Suç*, *Ana-Baba ve Çocuk*, *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, *Children Draw and Tell*, *Çoğunuzun İlk 6 Yılı*, *Okul Çağı Çocuğu*, *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*, *Gençleri Anlamak*, *Anne Olmak*, *Yeni Kuşak Anne-Babalar ve Çocukları* (Ilkay Demir ile), *Mutlu Yaşamak*.

yavuzerhaluk@gmail.com

www.remzi.com.tr

ISBN 978-975-14-0080-2



KDV'den muaf